

Paul DRUMARU

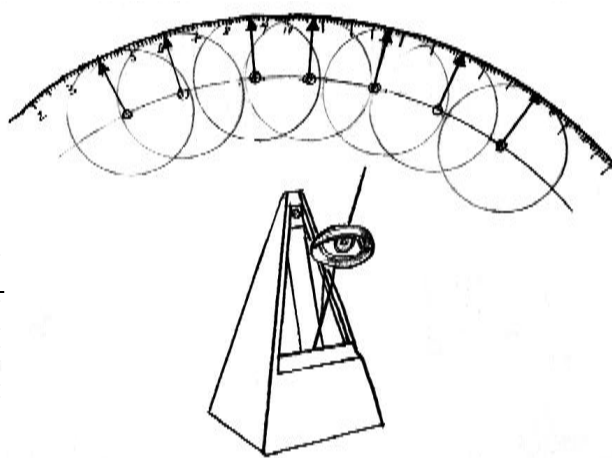
Kisebbségi napló

Írtam a minap, hogy *érdekesnek* tartom a *Napló* ötletét, ám ez a jelző túlságosan sok ellentmondásos helyzetet és magatartást fed – ezért is vált annyira bizonytalanná. „Érdekes, érdekes” – mondja az ember, odébb rúgva cipője orrával egy konzervdobozt, amelyből kibújik egy giliszta, az ember a cipője sarkával eltapossa, majd nézi, nézi, hogyan kapaszkodik az életbe, darabjaiban is: érdekes, érdekes. Vagy valaki felolvass egy verset, amelyről nem tudod, mit mondhatnál, vagy elmeséli, hogy járt, neked meg teljesen máshol járnak a gondolataid, „érdekes, érdekes”, és minden felfüggesztődik, bemenekülsz egy gondolati téridőbe, amelyből jobbra ki sem jutsz többé. Persze, mondhattam volna *izgalmasat* is. Így is, meg úgy is kifejezhetném magam, a *lényeg* azonban az, hogy mindez csak addig érvényes, csak addig maradhat az, amíg kívül vagy. Amikor belekeveredsz, vagy amikor mások – például a *Provincia* szerkesztőségéből bizonyos emberek – belekevernek, a dolgok hirtelen fenemód éles körvonalat kapnak. S bármennyire ki akarnál télni, mint egy igazi kisebbségi, végül mégis megvágod magad. Nem tudom, ez a *Napló* úgy működik-e majd, mint kvázi-állandó rovatom: de még ha nem is, elég erős lökést jelentett nekem egy olyan egzisztenciális önátértékeléshez, amely mostantól akaratomon kívül is végbemegy. Koncentrikus körök megannyi halmaz, egy személyes múzeum, egy borgeszi Könyvtár, körkörös labirintusának folyosói – és minden, a folyosó, a kiállított tárgyak, az események (az én, a mások: a világ eseményei!), mind egyformán közel és egyformán távol a középponttól.

Abszolút kisebbség

1958. december 26-án az egyetemi kar hirdetőtáblájáról megtudtam, hogy „egyetemistához nem méltó magatartás miatt” kirúgtak. Húszéves voltam, karácsony másodnapja volt, és havazott. Olyan szép telet még nem is láttam Bukarestben. Szerelmes voltam egy brassói barna lányba, bretonja volt, és kék szeme, lehet, hogy csak azért emlékszem rá olyan jól, mert a megszólalásig hasonlított Co mेलiu Baba egyik portréfestményére, és mert ő viszont nem szeretett engem. Sétáltunk a Cișmigiu parkban, a hóban, majd a Podul Izor környékén kijutottunk a rakpartra, ahol a lányotthon volt, de ez már 28-án történt, úgy hiszem, amikor apámmal vissza kellett térem Nagyváradra, hisz már nem volt mit tenni; aztán nem látam többé azt a lányt, és nem tudtam róla semmit, leveleimre nem válaszolt – különben a leveleinket is cenzúrázták, meg mindazokéit, akik bármilyen kapcsolatban álltak velünk. Velünk, vagyis velem és Ion Zálca barátommal, az IMSZ-ből kicsapott két osztályellenséggel. (Azok felvilágosítására, akik nem mozognak valami otthonosan a történelemben, ez az IMSZ az Ifjúsági Szövetség volt, amelyből később KISZ, vagyis Kommunista Ifjak Szövetsége lett, a Román Kommunista Párt, illetőleg Munkáspárt neveldeje.) Természetesen azonnal kirúgtak a Maxim Gorkij Intézetből is, az orosz nyelv és irodalom egyetemről, amely a Pitar Moș utcában volt, az Állami Cirkusz irodáinak közelében; csak itt jutott ugyanis és itt se sokáig hely nekünk, akik már otthonról sárosan jöttünk, több „hely nélkül” sikerült felvételt követően, Kolozsváron és egyebütt. Testvéreim! – 1958-ban voltunk, mint mondtam, két évvel a magyarországi forradalom után, az egyetemisták letartóztatási hullámának vége felé, amelyről én mit sem tudtam, annak az embernek a tunya módján, aki semmiben sem érzi magát bűnösnek, ellenkezőleg (!), úgyhogy jóval később is, valahányszor szóba került az ügy – ha meg nem került szóba, hát szóba hoztam én –, és azt kérdezték tőlem: „Hogyhogy nem kerültél börtönbe?”, mindig azt válaszoltam: „Nem volt több hely, oda is hely nélkül jutottam be.” Ezt mondtam, anélkül hogy sejtettem volna egészen azokig az évekig, amelyekben már Szolzenyicint és Roy Medvegyevet stb. olvastam, mennyire közel jártam a valósághoz, hisz nem egyszerű szellemeskedés volt az, hanem maga az igazság. Megteltek a börtönök, nekünk már csak az „alja” jutott. Nos, ez volt tehát a hangulatom 1958-nak azon a telén, előttem áll az egész jövő – gondoltam, hogy aztán arra ébredjek, evickélek nyakig belemertülve abba a jövőbe... De hogy ne nyújtsam el túlságosan a dolgot – bár mint mindig és mindenütt, itt is épp a részletek a jelentések, azoknak van súlyuk –, a helyzet már novemberben felfokozódott, amikor mi még gondatlanul mulatórogattunk az Athenaeum büféjében, fenn, a vécével szemközti szeparánknak, de más helyeken is, tesztem azt az Opera vendéglőjében, ahol Nina kolléganőnk születésnapját ünnepeltük (isten nyugosztalja!) 1958. november 8-án, ami miatt fel is tették nekünk a kérdést azon a kirúgási gyűlésen: „Miért pont 8-án, amikor a Nagy Októberi Forradalom napja november hetediké?” Erről Mikluho-Maklaj jut eszembe, amint a szentpétervári szkeptikus akadémikusok azt kérdik, hogy szöngyá: „Ha léteznek pápuák, Mikluho-Maklaj miért hozott egy és

csak egy pápuát?” Ő, abszurd szimbolizmus és proletár animizmus letűnt gyönyörűsége ideje! Bár, tudjuk, semmi sem vész el, minden átalakul, azt hiszik, tényleg teljesen letűntek azok az idők? Nos, nem tűntek le! De igazából az egész még korábban, nyáron, Nagyváradon megkezdődött, amikor egy nagy irodalmi kör (bizony!) gyűlést szerveztek Olaru atya kizárására, aki epigrammákat írt, és azelőtt Nem-Tóm-Kinek a személyi titkára volt; eljött egy központi aktivista író is Bukarestből, mintha A. G. Vaida, mi pedig, Zálca meg én és időközben híres költővé lett barátónk kisebbségi gyakorlatként ellene szavaztunk, pontosabban ő, Zálca ellene szavazott, mi ketten, Doina meg én, tartózkodtunk, rémülten a hirtelen keletkezett légüres tértől a kör tagokkal, tényezőkkel és szervekkel teli teremben, nos, kikapám, épp erről a légüres térről beszélek. Amely azért akkor még eléggé viszonylagos volt, hisz egymás lélegzetéből táplálkoztunk, nem hatolt még el az agyig, csak a lelket, a tudót érte el; ráadásul bizonyos szűk körökben diszkrétan még ünnepeltek is érte, s elkapottuk némely felnőttek cinkos tekintetét. Nyáron aztán medrűkbe terelődtek a dolgok, nyáron letartóztatták Zálca testvérbarátját, Aurelt, mindegy, hogy milyen ürüggyel, más hely és más idő hordaléka, elég az hozzá, hogy november vége felé aztán IMSZ-gyűlést szerveztek a másodéven speciál Zálca kizárására, amelyre meghívtak diákokat más évekről is, köztük engem. Zálca nagyon ismert alak volt a karon, rengeteg csodálója, mondhatni követője volt, egyes tanárok és tanársegédek is rokonszenveztek vele, színjelessen végezte az első évet, jóformán meg is tanult már oroszul, a legtöbbben fel voltak háborodva, vagy legalábbis fel voltak zaklatva attól, ami ellene készült. Készültünk mi is: kivettük a könyvtárból és tanulmányoztuk Lenin *Filozófiai füzet*eit, cikkeinek és beszédeinek gyűjteményeit, még Marx *Tökéjé*s is beleolvastunk, mígnem rájöttünk, hogy semmi hasznát nem tudjuk venni. Végül nagyjából felvázoltuk a beszédet, amellyel Zálca nem is védekezni, hanem ellentámadni fog, amíg mindenkit kiűt. Szövege Dimitrov szavaival kezdődött, akit a Reichstag felgyújtásáért a náciak elítéltek: „Meg kell szakítanom az ördögi kört...” Eddig jutott el a gyűlésen Zálca, amikor megadták neki a szót, miután a szervek apraja-nagyja elmondta a magáét, és néhány ismeretlen, gondolom, más karokról odahívott diák is elítélte, „Meg kell szakítanom az ördögi kört”, mire az, aki az ülést vezette, a Központi Bizottság küldötte ráförmedt: „Milyen kört, elvtárs, milyen kört?” Vagyis hogy ő Eminescu Escsillaga, s akkor a többiek mik, ők a „szűk kör”? És elindult a nevetés, hahotázott az egész elnökség. De a terem nem: a terem morgott. Jó, mondta az ülésvezető, szavazzunk. Ki van mellette? Főlemelte a kezét, és felemelték gyor-

san a kezüket azok is, akik az elnökségben meg az első padsorokban ültek, a moraj helyét pedig csakhamar sűrű csend vette át, végtelen jéges úr, a terem megtelt felemelt kezekkel, én pedig a mélyből kiálltam: Beszélni akarok! Szóra iratkoztam! A hozzászólások véget értek, mondja az ülés vezetője. De hát – lázongok – én ott vagyok a listán. A lista lezárult, mondja, szavazzál, akár ellene is lehetsz. Igen, ellene vagyok. Ki tartózkodik? – kérdi gyorsan. Ki van ellene? Emelel a kezem, integetek, beszélni akarok. Egy szavazat ellene, mondja. Egyhangú szavazással... stb. stb. Hogyhogy egyhangú szavazással?!, kiabálom, hiszen én ellene szavaztam. Jó, jó, mondja, szavazattöbbséggel, egy ellenszavazattal, nem *most* fogom megkérdezni, hogy miért. Jóllehet azt akartam volna mondani, hogy a beszédem után a szavazást meg kell ismételnem, körülnézek, nem tudok elképni egyetlen tekintetet sem, hirtelen minden elsötétült, jéges úrön keresztül láttam őket, a sokaságot, a többséget, én pedig egyedül voltam hatalmas, de üres, pusztá, légüres tér vetett körül. Abszolút kisebbség, kvintesszenciája a hallgatag többségnek, amelynek betömte a száját. És amely utána gyűlöli, mert szégyelli magát: valójában saját magát gyűlöli. Mert amikor az érzéseimről beszélek, az ő érzéseikről beszélek. Nem felejtettem el egyiket sem: sem Dedut, sem Copăcenuarut, sem Gigi Pașoptot, még Mihai Novicovot sem, bár egyesek közülük öreg emberek, mások azóta földben porladnak. Nem jutott ki nekik, mint nekem, a későn és akkor sem teljesen éretté válók szerencséje. És még nem fejeztem be. Sok még a mondanivalóm: az abszolút kisebbség fogalommmá válik.

Fordította: ÁGOSTON Hugó

1938, Gyulafehérvár; író, műfordító, Bukarest; *Transland* – „az én magyar költőim” (2 kötet), Bukarest, 1999.

ÁGOSTON Hugó

Bukarest mint provincia

Nem tudom, illő-e metafizikai nyugtalanságról beszélni egy ilyen optimista lapban és alapjában véve pozitív beállítottságú rovatban, mint ez, amelyet éppen írok, illetve hát az olvasó éppen olvas – és tesszük ezt mi ketten, író és olvasó, egy olyan egyidejűséget teremtvé, amely ez esetben alig néhány napot, de nagy alkotásoknál (gondoljunk például a Gilgames eposzra) akár évezredekig „zárhat rövidre”. Ilyenszerű nyugtalanság fogott el, amikor lapunk fő ihletőjével arról beszélgettünk, hogy ideje volna már valami jelen dologról is írni szerény sorozatomban, például a *Provincia* bukaresti bemutatkozásáról. Hisz persze, hogy szépnek és a világ közepének tűnik – időben és térben – a vidék, ha önfeladt gyermek- és ifjúkorunké, és kevésbé kellemesnek: szürkének és nyomorúságosnak, a szó rossz értelmében provinciálisnak a főváros, ahol bizony nehéz éveket élünk és élünk át sokadmagunkkal. Akkor én arra gondoltam: hatványtal és lórúgás. Egyiket sem fogom kifejteni. Az elsőt nem is lehet, ő képviseli a metafizikát, hagyjuk meg hát (miután azért álnokul ki-mondtuk) a tudat balsejtelmeknek fenntartott mélyebb rekeszébe, ne hívjuk elő. A másodikat azonban, amely ugye – lórúgás! –, ha úgy vesszük, a metafizikának a patkószöges ellentéte, legalább futólag (csendes galoppban) mégiscsak meg kell magyaráznom. A ló, gyermekkorom városában, akkor rúgott meg, amikor a farkából néhány szálát ki akartam tépni: kóróhegedűnek. Itt és most a legfontosabbat vagyok kénytelen mellőzni, a lófarokszőr-húrú kóróhegedű előállítás és használati módjának, szívbemarkoló hangjának leírását. Egyidősek lehetünk, ő meg én, ám az ő hat éve pompás férfikomak számított. Ez az ereje teljében levő paripa rúgott meg úgy, hogy ajult rongycsomóként repültem messzire. Gyermekkorunkban gyakran kerülünk közel a halálhoz, ám a visszatérés is könnyed, természetes és egyszerű. A gyermek-halottak tulajdonképpen eszményi utóéletet járnak be, megtartanak minden ígéretes potencialitást, nem rakódik rájuk rossz választásaiknak, tetteiknek, szavaiknak öl-mos hordaléka. Mircea Ciobanu 1980-as naplójegyzeteiben olvasom, a *Románia literară* egyik májusi, születésnapom körüli számában az esetet: egy híres orvosnak megjelenik álmában egyik elhunyt jó barátja, s elpanaszolja, hogy nem jól érzi magát, nem jó helyre tették; az orvos kihantoltatja, és újra eltemeti; egyszer a sír mellett hangot hall: „Engem is megszenteltlen földbe temettek el, Olgucának hívnak, és tizenkét éves vagyok.”; amikor őt is kihantolják, egy hetvenéves nő holttestét találják: mellében késsel, földborítottan, arra várva, hogy megszentelt földbe temessék el, együtt öregedett az élőkkel. A lórúgás után arra tértem magamhoz, hogy egy kedves cigányasszony, alkalmasint a ló gazdájának családtagja, nedves ronggyal töröli a homlokomat és a mellemet, ahol jól látszott a pata nyoma, és azt mondja, „nem történt semmi baj, bőjécás”. Most azt szeretném, ha valaki elmagyarázná, miért szép nekem ez az emlék.

A jelen pedig? Nos, a május 10-i bukaresti bemutató az Írószövetség székházában nagyon jól sikerült. Én veztettem fel, Ádám Gábor elmondta a fontosabb adatokat, Caius Dobrescu a *Provincia* által tárgyalt eddigi nagyobb témaköröket, Sabina Fatí a lap legújabb, a státustörvénnyel foglalkozó számát tekintette át, Molnár Gusztáv pedig mindezekről bővebben és szélesebb összefüggésekbe ágyazva beszélt, majd a meghívottak – főleg újságírók – provokatív és kevésbé provokatív kérdéseire válaszolt. Nekem különösen tetszett, amikor Caius felhívta a titkosszolgálatok ébereinek figyelmét, hogy a legjobb módszer annak kipuhatolására, miként gondolkozunk, az, ha rendszeresen olvassák a *Provinciát*, Gusztí pedig megdicsérte az *Adevărul*-t, amiért az az utóbbi időben felhagyott magyarellenességével, és ha nem is egyetértően, de tárgyilagosan írt például a státustörvényről. Sajnos, az *Ultima oră* című újságot elfelejtette megdicsérni, mire abban a következő címösszeállítás alatt jelent meg beszámoló a bemutatónkról: „Magyarország bérenceinek képmutatása kimutatja a foga fehérjét/A PROVINCIA A NAGY-MAGYARORSZÁG AKTIVISTÁINAK MALMÁRA HAJTJA A VIZET.” Brrr! Ha hiszik, ha nem, a tudósítás szerzőjét úgy hívják: Almona; hogy lehet ilyen gyönyörű névvel annyi ostobaságot írni?

Miként fejezhetném be ezt a – bevallom, merész ívű kapcsolásokat megkockázató – elmélkedést? Az ember hajlamos a múltban a jövő jeleit felfedezni. Kérem hát a velem szinkron, lórúgta olvasót, ne keressen a fentiekben valamiféle premoníciót – még megtalálja. A már idézett kiváló költő, Mircea Ciobanu feljegyzései között olvasom a következőt: „Nem minden gondolatot illő végigvinni. A gondolkodásnak vannak veszélyes övezetei; erő kell hozzá, hogy elkerüljék őket, amikor rájössz, hogy hiányoznak az eszközeid az elmélyítésükhöz.” Ebben maradunk. Maradunk?

1944, Medgyes (Szben megye); *Krónika*, Kolozsvár, vezető szerkesztő, *A Hét*, Bukarest, főmunkatárs; *Bukaresti élet, képek*, Nagyvárad, 2000.